

ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ (У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА)

PROCESSING SCIENTIFIC TEXT AS A MEANS OF DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE (IN THE CONTEXT OF ACADEMIC WRITING INSTRUCTION)

Іванишин Н.Я.,

orcid.org/0000-0003-1835-0466

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Стаття розглядає роль опрацювання наукових текстів у розвитку фахової комунікативної компетентності студентів-філологів під час засвоєння курсу «Основи академічного письма». Цей курс інтегрує знання з гуманітарних дисциплін, спираючись на попередньо набуті навички спілкування, аби формувати вміння ефективної академічної взаємодії. Особлива увага приділяється мовній компетентності як базовому елементу, що включає збагачення словникового запасу, дотримання норм мови та розуміння контекстуальних нюансів лінгвістичних засобів.

Автор аналізує сучасні дослідження з питань стилістики наукових текстів, посилаючись на праці вітчизняних лінгвістів, і підкреслює необхідність цілеспрямованого розвитку комунікативних навичок через практичну роботу з фаховими матеріалами. Це сприяє самостійному пошуку інформації, її критичному оцінюванню та систематизації для вирішення реальних завдань. Згідно з освітніми програмами, така підготовка є ключовою для бакалаврів філології, аби вони могли ефективно працювати з джерелами літератури та електронними ресурсами.

Мета дослідження – визначити принципи формування фахової комунікативної компетентності в поєднанні з практичними навичками обробки наукових текстів. Для досягнення цього вирішуються завдання: опис організації занять з академічними матеріалами та створення комплексу вправ для розвитку компетентностей. Застосовуються методи: описовий для характеристики текстів, пошуковий для підбору статей і термінів, дослідницький для індивідуальних завдань, пояснювально-ілюстративний для практичних вправ.

У основній частині представлено систему вправ, орієнтованих на термінологічну компетентність, стилістичний аналіз, трансформацію інформації та створення вторинних текстів. Наприклад, студенти виділяють терміни в текстах, складають словники, порівнюють підстилі наукового стилю, пишуть плани, анотації, реферати та рецензії. Це розвиває не лише мовні навички, але й фахову культуру, критичне мислення та вміння аргументувати.

Висновки підкреслюють, що фахова компетентність тісно пов'язана з мовною та дискурсивною, а курс академічного письма забезпечує їх інтеграцію, стимулюючи самоосвіту. Перспективи – вивчення міждисциплінарних аспектів і створення цифрових матеріалів.

Ключові слова: фахова комунікативна компетентність, академічне письмо, науковий текст, термінологічна компетентність, стилістичний аналіз, вправи для студентів-філологів, трансформація тексту.

The article explores the role of processing scientific texts in developing professional communicative competence among philology students within the "Fundamentals of Academic Writing" course. This integrated course draws on knowledge from various humanities fields and builds upon previously acquired communication skills to foster students' ability for full-fledged academic interaction. Special emphasis is placed on linguistic competence as a foundational principle, encompassing lexical richness, language normativity, and a nuanced understanding of functional features of linguistic tools in diverse communicative contexts.

The author reviews recent studies on the stylistic features of scientific texts, referencing works by Ukrainian linguists, and highlights the need for targeted development of communicative skills through varied engagement with professional materials. This approach enables independent information retrieval, critical reflection, and systematization for practical application. As per educational programs, such training is essential for bachelor's in philology to effectively handle sources from specialized literature and electronic databases.

The research aim is to clarify the core principles of forming professional communicative competence alongside practical skills in handling scientific texts. To achieve this, tasks include characterizing the organization of work with academic texts and designing a system of exercises to enhance competences. Methods employed: descriptive for text features and academic expression; exploratory for selecting articles and compiling glossaries; investigative for creative assignments based on academic texts; explanatory-illustrative for guided exercises and addressing difficulties.

The main section presents a set of exercises focused on terminological competence, stylistic analysis, information transformation, and creation of secondary texts. For instance, students identify terms in texts, compile thematic dictionaries, compare substyles of scientific discourse, draft outlines, annotations, abstracts, and reviews. This cultivates not only language skills but also professional culture, critical thinking, and argumentation abilities.

Conclusions stress that professional competence is inextricably linked to linguistic and discursive ones, with the academic writing course ensuring their integration and promoting lifelong self-education. Future prospects involve examining interdisciplinary integration and developing digital educational resources.

Key words: professional communicative competence, academic writing, scientific text, terminological competence, stylistic analysis, exercises for philology students, text transformation.

Постановка проблеми. Дисципліна «Основи академічного письма» належить до інтегрованих навчальних курсів, що акумулюють знання з різних галузей гуманітарних наук і спираються на сформовані раніше комунікативні вміння й навички з метою розвитку здатності студентів до повноцінної академічної взаємодії. У цьому контексті мовна компетентність постає системотворчим принципом курсу: вона охоплює лексичне багатство і нормативність мовлення, а також тонке розуміння функціональних особливостей мовних засобів – значеннєвих відтінків, яких лінгводиниці набувають у різних комунікативних ситуаціях.

З огляду на це особливій методичній ваги набуває робота з науковими текстами: вона формує в студентів здатність самостійно відшукувати фахову інформацію, критично осмислювати й систематизувати її для подальшого практичного використання, опановувати засоби творення наукового дискурсу та мобілізувати здобуті знання для розв'язання реальних комунікативних завдань. Мовленнєва компетентність, таким чином, стає невід'ємним складником фахового профілю майбутнього філолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання наукового тексту та його стилістичних особливостей розглядалося в роботах багатьох учених (зокрема Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, П. Селігея, О. Семенов та ін.), однак завдання цілеспрямованого розвитку фахових комунікативних компетентностей студентів-філологів через різноманітну роботу з науковим текстом залишається відкритим. Актуальність цього завдання підтверджується переліком програмних результатів навчання освітньо-професійної програми «Українська мова і література» першого бакалаврського рівня зі спеціальності «Філологія», яка передбачає здатність ефективно опрацьовувати інформацію з різноманітних джерел – фахової літератури та електронних баз даних, – критично її осмислювати, аналізувати та систематизувати [1].

Мета дослідження – з'ясувати основні засади формування фахової комунікативної компетентності студентів-філологів у поєднанні з оволодінням практичними навичками роботи з науковим текстом у курсі «Основи академічного письма».

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: охарактеризувати осо-

бливості організації роботи з академічними текстами на заняттях; розробити систему вправ і завдань, регулярне виконання яких сприятиме розвитку комунікативних і фахових компетентностей студентів.

У роботі застосовано такі методи: описовий – для характеристики особливостей наукового тексту й академічного викладу думки; пошуковий – для добору фахових статей і укладання термінологічних словників; дослідницький – для розроблення індивідуальних творчих завдань на матеріалі академічних текстів; пояснювально-ілюстративний – для коментованого виконання практичних вправ і усунення труднощів у їх розумінні.

Виклад основного матеріалу. Ефективне формування фахової комунікативної компетентності потребує насамперед «фахових знань та загальної гуманітарної культури людини, її вміння орієнтуватися в навколишньому світі, навичок спілкування» [2, с. 13]. Практичне втілення цього завдання в межах курсу «Основи академічного письма» реалізується через системну роботу з фаховим текстом: його стилістичний аналіз, складання різних видів плану, написання анотації, конспекту, реферату, рецензії тощо. Планомірне виконання таких завдань сприяє як загальному підвищенню мовленнєвої культури, так і збагаченню термінологічного апарату майбутнього фахівця. Провідним інструментом засвоєння теоретичних і практичних знань у курсі є система спеціально розроблених вправ і завдань, окремі зразки яких представлено нижче.

Як зазначає Г. Онуфрієнко, ключовою складовою частиною комунікативної компетентності студентів гуманітарного профілю є термінологічна компетентність: загальномовні знання та мовленнєві навички, набуті в процесі вивчення різних дисциплін, переносяться на мову фаху – насамперед на її термінологічну систему [3]. Саме практична орієнтованість є центральною в навчанні академічного письма. Нижче наведемо приклади вправ, спрямованих на формування академічної компетентності.

Завдання 1. Знайдіть фрагмент наукового тексту за фахом, виділіть у ньому загальнонаукові та вузькоспеціальні терміни, а значення останніх з'ясуйте за словником, зазначивши також їхню етимологію.

Завдання 2. Оберіть наукову статтю зі своєї спеціальності та складіть до неї короткий тематичний термінологічний словник. Значення всіх фахових термінів перевірте за авторитетними лексикографічними джерелами – зокрема, енциклопедією «Українська мова» та словниками лінгвістичних термінів.

Завдання 3. До запозичених лінгвістичних термінів доберіть питомо українські відповідники. Обґрунтуйте, якому варіанту слід надавати перевагу в академічних текстах.

Комунікація, лексема, імпліцитний, деривація, артикуляція, експліцитність, інтонація, модифікація, латентний, акцент, інтерпретація, дефініція, аргументація, дистрибуція, конвергенція, варіативність, лінгвістика, інтралінгвальний.

Важливою частиною підготовки до академічного письма є вивчення стилістичних особливостей наукового тексту. Студенти мають навчитися розпізнавати характерні ознаки академічного дискурсу: абстрактність, логічну послідовність, точність і однозначність висловлювань, а також об'єктивність викладу – з огляду на те, що досконалий науковий текст покликаний переда-

вати інформацію максимально чітко й доступно [4, с. 11]. Аналіз тексту проводиться на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях із урахуванням його жанрової належності. Варто зазначити, що на заняттях з академічного письма науковий текст виконує подвійну роль: він є одночасно інструментом навчання мови та об'єктом її вивчення [3]. Для закріплення стилістичних навичок пропонується виконати наведені нижче завдання.

Завдання 1. Доберіть наукову статтю вашої спеціальності та напишіть текст-доведення, у якому обґрунтуйте належність обраної праці до власне наукового підстилю наукового стилю.

Завдання 2. Доберіть та порівняйте наукові тексти різних підстилів наукового стилю на одну тему (наприклад, «Синоніми») та з'ясуйте, у чому полягає специфіка кожного підстилю:

- 1) стаття з лінгвістичної енциклопедії (власне науковий підстиль);
- 2) розділ підручника для студентів (науково-навчальний підстиль);
- 3) науково-популярна стаття з інтернет-видання (науково-популярний підстиль).

Заповніть таблицю:

Параметр	Енциклопедія	Підручник	Науково-популярна стаття
Термінологічна насиченість			
Синтаксисичні особливості (прості/складні речення, ускладнені/неускладнені тощо)			
Наявність прикладів			
Звертання до читача			
Емоційність/нейтральність			

Важливим складником академічної компетентності є вміння трансформувати наукову інформацію: стискати до концентрованих форм або розгортати й збагачувати. Ідеться про опанування жанрів вторинних текстів – плану, конспекту, реферату – і вміння створювати власні академічні тексти. Студенти повинні усвідомлювати закономірності розташування інформації в науковому тексті: найбільш змістовними є початкові й завершальні речення абзаців, тоді як решта слугує для конкретизації та аргументації основної тези. Для відпрацювання навичок конденсації та розгортання наукового тексту пропонуємо студентам виконати систему завдань.

Завдання 1. Оберіть для аналізу фахову наукову статтю і складіть до неї три різновиди плану: тезовий, номінативний і питальний. Рефлексуйте: які труднощі виникли й як ви їх долали?

Завдання 2. Продовжуйте працювати з тією ж статтею: напишіть до неї анотацію та виокреміть

ключові слова. Якщо анотація вже є, розгорніть її щонайменше вдвічі. Сформулюйте основні вимоги до написання анотації, спираючись на фахову словникову дефініцію ключового слова.

Курс «Основи академічного письма» передбачає не тільки опрацювання готових текстів, а й самостійне створення академічних жанрів. Одним із найскладніших є рецензія – жанр, що потребує фахової підготовки, обізнаності з проблематикою дисципліни; необхідною умовою її написання є також досконале знання метамови та вміння давати дослідженню критичну оцінку. Рецензування сприяє розвитку мовно-комунікативних, термінологічних і дослідницьких компетентностей, а також формуванню навичок мовного оформлення та композиційної побудови наукової роботи [5]. Культура роботи з науковим текстом – це завжди його осмислене сприйняття та опанування різних видів аналізу, тому вибір матеріалу для рецензування повинен

відповідати реальному рівню фахової підготовки студента.

Завдання 1. Оберіть із фахового збірника статтю, яка вас зацікавила, і напишіть розгорнутий відгук, у якому відзначте її переваги та вкажіть на можливі недоліки.

Завдання 2. Ознайомтеся зі зразками рецензій на наукові джерела філологічної тематики різних жанрів – монографії, підручники, навчальні посібники, статті (зразки можна знайти у фахових виданнях «Українська мова», «Мовознавство», «Прикарпатський вісник НТШ. Слово» тощо). Підкресліть у них лексико-граматичні конструкції, типові для рецензійних текстів. На основі опрацьованого матеріалу складіть план рецензії з такими обов'язковими структурними елементами:

- бібліографічний опис;
- актуальність теми;
- аналіз структури та логіки викладу;
- оцінка методології;
- обґрунтованість висновків;

- мовностилістичні особливості;
- загальна оцінка та рекомендації.

Обмінюйтеся рецензіями з колегами та проаналізуйте, чи дотримано балансу між описом та оцінкою.

Отже, формування фахової комунікативної компетентності нерозривно пов'язане з мовною та комунікативною компетентностями. Філологічна освіта закладає надійне підґрунтя для вдосконалення фахових навичок, стимулює прагнення до неперервної професійної самоосвіти й забезпечує коректне й адекватне застосування здобутих знань у практичній діяльності. Саме тому курс «Основи академічного письма» посідає особливе місце в системі підготовки філологів: він інтегрує мовну, дискурсивну та фахову компетентності, формуючи цілісну картину академічної культури майбутнього фахівця.

Перспективою подальших досліджень є вивчення специфіки формування академічної компетентності в контексті міждисциплінарної інтеграції та розробленні цифрових освітніх матеріалів для підтримки курсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Освітньо-професійна програма «Українська мова і література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2024. URL: <https://cqa.cnu.edu.ua/ukrainska-mova-i-literatura-2/>.
2. Мацько Л., Кравець Л. Культура української фахової мови. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
3. Онуфрієнко Г. Науковий стиль української мови. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
4. Селігей П. До проблеми комунікативних якостей наукового мовлення. Мова. 2016. № 25. С. 11–14.
5. Семенов О. Культура наукової української мови. Київ : Академія, 2012. 216 с.
6. Семенов О. Культура роботи вчителя-дослідника з текстом наукової комунікації. Українська мова й література в сучасній школі. 2013. № 11. С. 2–8.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026